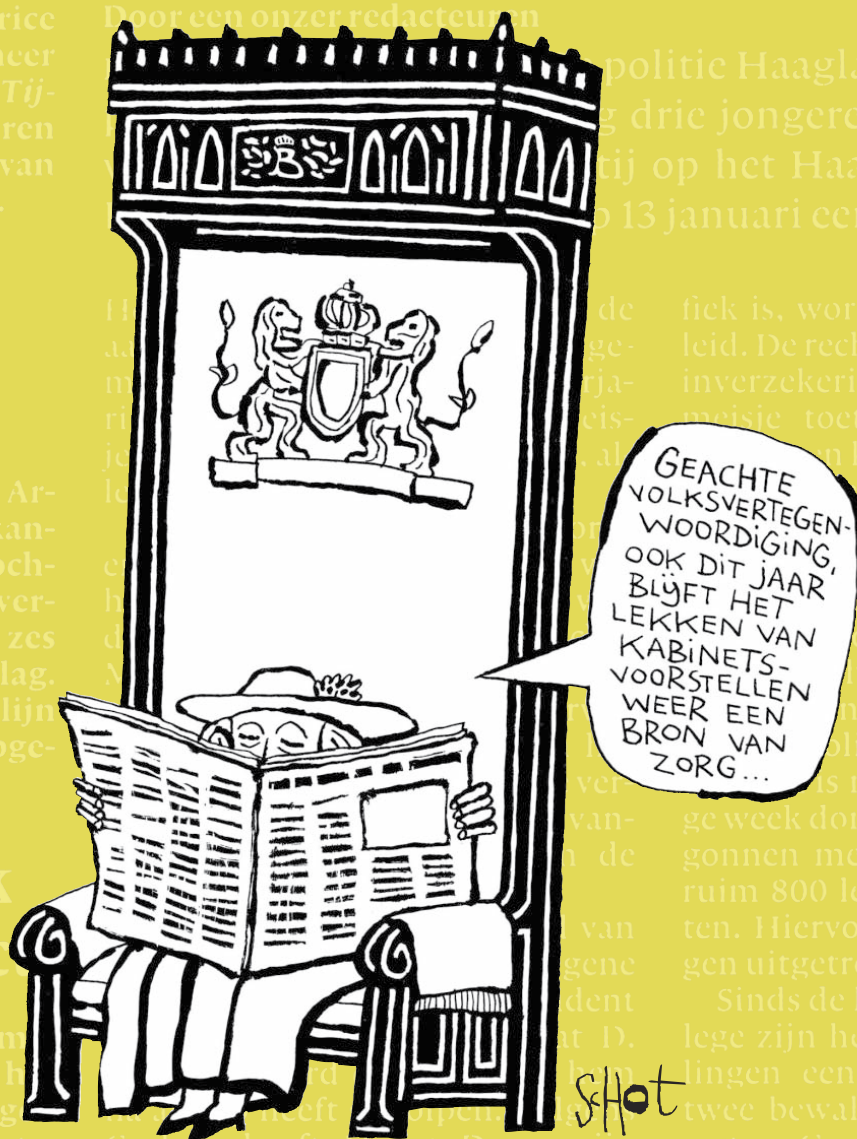

CARTOONS IN DE KRANT

opdrachten voor het voortgezet onderwijs

Nieuws in de klas

Het educatieplatform van NDP Nieuwsmedia

Introductie

Voor u ligt het kopieerboek Cartoons in de krant voor het voortgezet onderwijs. Dit lesboekje is geschikt voor VMBO, HAVO en VWO. We hebben geprobeerd in dit boekje alle aspecten van krantencartoons te laten zien: de spotprent als commentaar op het nieuws, de herkenbaarheid van prominente personen en het stijlgebruik van cartoonisten. Natuurlijk is er ook ruime aandacht voor een grondige analyse van cartoons volgens de WIBA methode (Waarnemen – Interpreteren – Beoordelen – Actualiteit).

Gebruik gratis kranten

Als u krantencartoons met de klas bespreekt, is het wel zo handig om de krant bij de hand te hebben. Via Nieuws in de klas kunt u twee weken lang gratis kranten aanvragen.

Zie www.nieuwsindeklas.nl.

Inhoudsopgave

De spotprent	1
Tekenstijlen.....	2
Cartoons analyseren.....	3
Cartoons vergelijken.....	5
Cartoons: visueel commentaar	7
Vrijheid van meningsuiting?	9

Cartoons in de krant is een uitgave van Nieuws in de klas (voorheen Stichting Krant in de Klas). De opdrachten in deze brochure zijn bestemd voor scholieren in het voortgezet onderwijs.

© Stichting Nieuws in de klas, Amsterdam
Mei 2011 (oorspronkelijke uitgave: augustus 2005)
Samenstelling: Fifi Schwarz, Hans Westra Hoekzema
Ontwerp: Rob Kaagman
Opmaak: Rob Sprenger, Desk TopStudio
Cartoon cover: Bas van der Schot
ISBN: 978-90-72274-79-3

Nieuws in de klas
Postbus 12040
1100 AA Amsterdam Zuidoost
Telefoon: 020-4309190
Fax: 020-4309199
E-mail: info@nieuwsindeklas.nl
Internet: www.nieuwsindeklas.nl

Het kopiëren van delen van deze uitgave ten behoeve van het gebruik door leerlingen is onbeperkt toegestaan. Het kopiëren van enig onderdeel ten behoeve van elk ander gebruik is alleen toegestaan na schriftelijk verkregen toestemming van de uitgever.

De spotprent

Iedereen heeft wel eens een tekenaar gezien die op straat in een paar minuten een karikatuur van je maakt. De tekenaar kent je niet maar weet toch in korte tijd een treffend portret van je te maken. En wellicht iets té treffend want je neus heeft de vorm van een glijbaan, met je oren kun je de oceaan over zeilen en een enkel sproetje zijn honderden moedervlekken geworden. De tekening die je in handen krijgt gedruwd, noem je een *karikatuur* of *spotprent*. Je komt ook vaak de term *cartoon* tegen.

Bron: Bas van der Schot. Algemeen Dagblad, 23 juni 2005

IJZEREN RITA

Spotprenten verschijnen al sinds 1900 in Nederlandse kranten en tijdschriften. Ze zijn in de loop van tijd een belangrijk onderdeel geworden van de Nederlandse pers. Spotprenten gaan trouwens niet alleen over personen; ook dingen, dieren of situaties kunnen het onderwerp van een cartoon zijn.

Bron: Jos Collignon. De Volkskrant, 15 juni 2005

Bron: Tom Janssen. De Gelderlander, 5 juli 2005

Bron: Joep Bertrams. Het Parool, 15 maart 2005

Opdracht

- Wie zijn dit?.....
-
-
- Welke dingen vallen op?.....
-
-
- Wat maakt de tekeningen tot karikatuur?
-
-
-

Tekenstijlen

Iedere tekenaar heeft een eigen manier van werken. De één gebruikt inkt, de ander potlood of krijt; de één schetst, de ander tekent juist heel strak. Tekenaars kijken allemaal op een andere manier naar de wereld en haar bewoners. Door deze keuzes heeft iedere tekenaar een eigen 'stijl'!

Opdracht 1

Kies een spotprent van pagina 2 en beschrijf wat er op de tekening te zien is.

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

Opdracht 2

- a. Hoe zou je de tekenstijl van de tekenaar omschrijven?
 - Schetsmatig
 - Dik omljnd
 - Fijn omljnd
 - Een krachtige penstreek
 - Er worden verschillende stijlen gebruikt
- b. Welk tekenmateriaal heeft hij/zij gebruikt?
.....
.....
- c. Waar zie je dat aan?
.....
.....

Opdracht 3

a. Gebruikt de tekenaar nog andere 'stijlmiddelen'? (bijvoorbeeld tekst of andere opvallende zaken).

.....
.....
.....

b. Denk je dat de tekenaar een reden heeft gehad om juist deze stijlmiddelen te gebruiken in de tekening?

.....
.....
.....
.....

Opdracht 4

Publieke personen zijn voor ons herkenbaar door bepaalde kenmerken in hun uiterlijk.

Als er op jouw tekening een bekende persoon staat waaraan is hij of zij dan herkenbaar? Geef tenminste 3 kenmerken.

.....
.....
.....
.....

Cartoons analyseren 1/2

W I B A

W=WAARNEMEN (Ik zie)

Noteren wat je op de spotprent ziet:
voorwerpen, symbolen, tekst.

I=INTERPRETATIE (Dat betekent)

Wie of wat stellen de figuren voor?
Welke betekenis hebben de symbolen?

B=BEOORDELING (Ik vind)

Ik vind de spotprent goed want
Ik vind de spotprent niet goed omdat

A=ACTUALITEIT (Dat slaat op)

De spotprent gaat over de actuele situatie
van

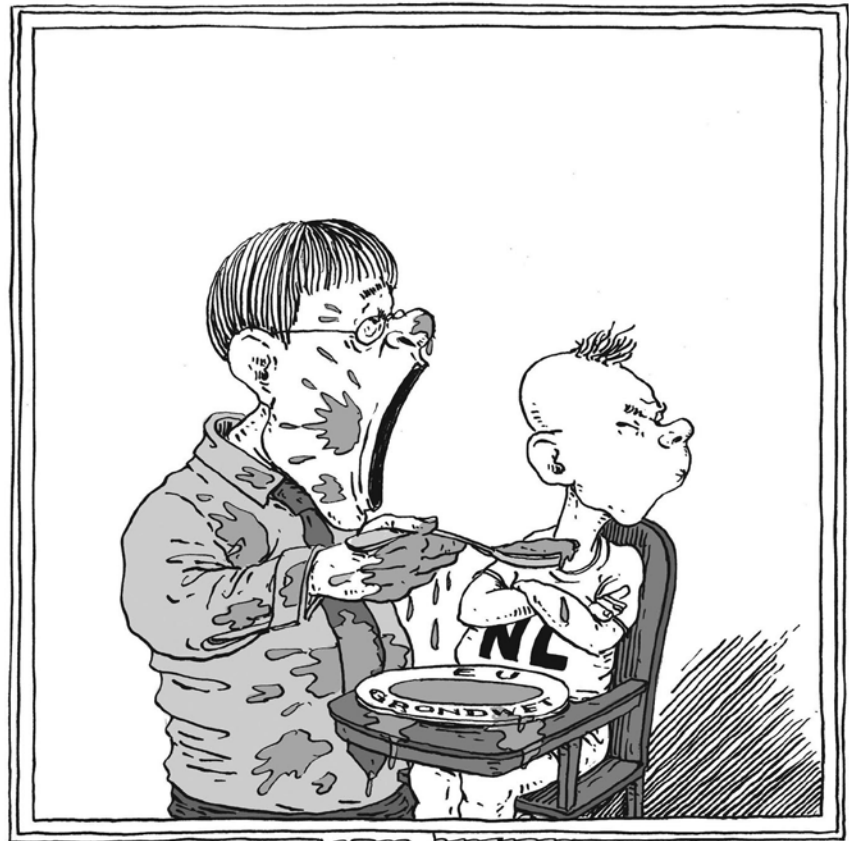
Cartoons moet je leren bekijken. Hoe meer je er ziet, hoe leuker ze kunnen worden. Een handig hulpmiddel om cartoons te leren begrijpen, is de WIBA-methode. De W staat voor waarnemen, de I voor interpretatie, de B voor beoordeling en de A voor actualiteit.

Neem de volgende cartoon:

Ik zie: een man met een lepel die een jongetje in een kinderstoeltje probeert eten te geven. Voor op het stoeltje staat een bord. Het jongetje heeft zijn hoofd weggedraaid. De man zit onder de vlekken van het eten. Op het bord staat "EU grondwet" en op het T-shirt van het jongetje staat NL.

Dit betekent: De man is premier Balkenende. Hij probeert als vader (regeringsleider) van het jongetje Nederland eten te geven. Het eten is de Europese Grondwet. Hij probeert dus Nederland aan de Grondwet te krijgen (ervan te eten). Aan de blik van het jongetje (bovendien heeft hij zijn hoofd weggedraaid) is te zien dat hij er geen trek in heeft. Hij heeft blijkbaar zelfs het eten over Balkenende heen gegooid want die zit onder de vlekken.

Beoordeling: Het geven van een beoordeling is persoonlijk. Je zou bijvoorbeeld kunnen zeggen dat de cartoon mooi is omdat treffend is weergegeven dat Nederland (letterlijk) geen trek heeft in de Europese grondwet en zich die niet laat opdringen.

Bron: Joep Bertrams. Het Parool, 23 mei 2005

Actualiteit: In juni 2005 konden Nederlanders stemmen over de Europese grondwet. In de aanloop naar het referendum bleek dat er meer tegenstanders waren dan voorstanders. De regering (maar ook andere politici) heeft toen krampachtig geprobeerd om de Nederlanders er van te overtuigen dat ze vóór moesten stemmen. Dat was tevergeefs want de nee-stemmers wonnen met grote meerderheid.

Cartoons analyseren 2/2

Opdracht

Plak hieronder een cartoon die je aanspreekt, en pas de WIBA-methode toe.

naam krant _____ datum krant _____

Wat zie ik: _____

Deze cartoon vind ik: _____

Dit betekent: _____

Actualiteit: _____

Cartoons vergelijken 1/2

Het is interessant om de tekeningen van twee of meer tekenaars over hetzelfde onderwerp te vergelijken. Op welke manier tekenen ze hun commentaar? Wat is er bij de een te zien en wat bij de ander? En natuurlijk, vind je de ene tekening beter dan de andere en waarom?

Het kan ook voorkomen dat twee tekeningen op elkaar lijken. In 2005 leidde dat tot een discussie. Lees het artikel hiernaast maar eens:

Opdracht 1

Bespreek het artikel met klasgenoten.

Wat is plagiaat eigenlijk precies?

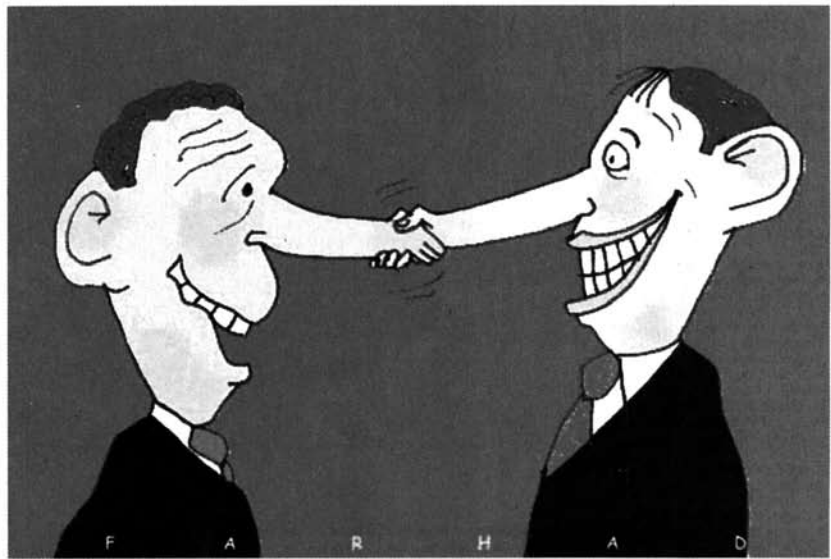
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

Vind jij dat daar hier sprake van is?

Waarom / waarom niet?

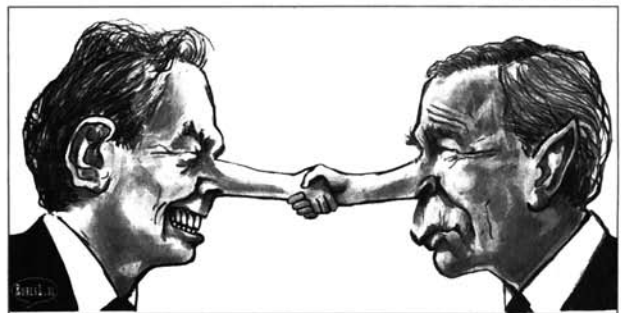
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

Rel over plagiaat in cartoonistenland

TEKENING FARHAD FOROUTANIAN

Zoek de verschillen. In cartoonistenland is een rel ontstaan over een zaterdag gelauwerde tekening van illustrator Ruben L. Oppenheimer uit Maastricht. De spotprent van de prijswinnaar is bijna identiek aan een ouder werk van de Rotterdamse illustrator Farhad, die ook voor het Rotterdams Dagblad tekent. Een geval van plagiaat of een zeldzaam toeval? Farhad Foroutanian houdt het op plagiaat, of 'Oppenheimer moet over dezelfde hersens beschikken'. Oppenheimer houdt vol dat hij de tekening van Farhad nooit eerder heeft gezien. Hij wil de BeNe Press Cartoon Award, die hij afgelopen zaterdag in Knokke won voor de beste politieke tekening van het afgelopen jaar, daarom niet afstaan aan Farhad Foroutanian.

TEKENING RUBEN L. OPPENHEIMER

De uit Iran afkomstige cartoonist liet de Bush en Blair-tekening op 23 juli 2003 plaatsen op Cagle, een internationale site voor cartoons. Later ontdekt hij een bijna exacte kopie van Oppenheimer tijdens de opening van de tentoonstelling Politiek in Prent in Perscentrum Nieuwspoor. De prent bleek in januari ook gepubliceerd in NRC Handelsblad. Waarom hield Farhad toen zijn mond? „Ik kende die tekenaar

niet en wilde niet met hem in discussie gaan tijdens de openingsavond. Dat vond ik geen gepast moment. Ik vind het ook niet leuk om een collega van plagiaat te beschuldigen. Ik heb het laten rusten, maar toen bleek dat hij met deze tekening in de prijzen was gevallen, heb ik dit gemeld bij Hans IJsselstein Mulder van Stichting Pers & Prent." De stichting roeide direct en heeft in een verklaring aan de media en de collega-tekenaars alle

eer gegund aan Farhad als inventor van de spotprent. Besloten is de prijs niet terug te vorderen. IJsselstein Mulder: „Het bewijs van plagiaat moet 100 procent zijn en het zwakke punt is dat de tekening van Oppenheimer al in januari bekend was en er toen geen reactie van Farhad is gekomen." Hij kan ook niet geloven dat „junge hons!" Oppenheimer zo stom en brutaal zou zijn een geplagieerde tekening in te leveren. „Hij kijkt veel naar tekeningen en mogelijk

is het idee onbewust blijven hangen. Naar ik denk is de fraaie glans van de prijs verdwenen. Hij heeft de schijn tegen." Oppenheimer ontken het plagiaat. „Ik kan met de hand op mijn hart naar eer en geweten zeggen dat ik nooit plagiaat heb gepleegd. Ik heb nooit ideeën van een ander geplukt. Zo werk ik niet, zo ben ik niet. Veel tekenaars hebben hetzelfde idee. In Amerika of India kom je deze tekening waarschijnlijk ook tegen."

Bron: Rotterdams Dagblad, 23 juni 2005

Overigens was de kwestie zelf ook weer aanleiding voor tekenaars om daarop te reageren zoals blijkt uit deze cartoon:

Bron: Djanko, Rotterdams Dagblad, 15 juni 2005

Cartoons vergelijken 2/2

Opdracht 2

Zoek in kranten naar verschillende tekeningen over hetzelfde onderwerp. Analyseer ze volgens de WIBA-methode en geef bij de beoordeling aan welke je de beste vindt en waarom.

naam krant _____

naam krant _____

datum krant _____

datum krant _____

W
I
B
A

Wat zie ik: _____

Wat zie ik: _____

Dit betekent: _____

Dit betekent: _____

Deze cartoon vind ik: _____

Deze cartoon vind ik: _____

Actualiteit: _____

Actualiteit: _____

Cartoons: visueel commentaar 1/2

Wat columnisten met woorden doen, doen cartoonisten met tekeningen: ze geven commentaar op de actualiteit. Je moet dus vaak de berichtgeving hebben gevolgd om een cartoon te begrijpen. Toch kun je de betekenis van een cartoon vaak achterhalen zonder de krant gelezen te hebben. Cartoonisten gebruiken daarvoor diverse trucjes: door bekende (politieke) personen te tekenen of door een tekst toe te voegen (bijvoorbeeld een titel, of een dialoog).

Bekijk eerst de cartoon van Tom Janssen en schrijf op waar deze volgens jou over gaat.

Bron: Tom Janssen. Leidsch Dagblad, 8 juli 2005

Deze cartoon gaat over: _____

Cartoons: visueel commentaar 2/2

Opdracht

Beantwoord de volgende vragen:

Wat is de G8?

Waarom houdt de tweede man van rechts een explosief in zijn hand?

Herken je iemand van de heren op het plaatje?

Wat bedoelt hij te zeggen met G9...! ?

Lees nu het krantenartikel

Londen rouwt na 'barbaarse' aanslag

Tientallen doden • Honderden gewonden • Onduidelijkheid over daders

van onze verslaggever

Londen - New York, Bali, Madrid, Londen. De Britse hoofdstad staat sinds gisteren in het rijtje van plaatsen die sinds 2001 zwaar zijn getroffen door terroristische aanslagen. Een dag nadat Londen uitbundig feest vierde omdat het de Olympische Spelen van 2012 had toegewezen gekregen, werd de stad in rouw gedompeld door vier bom-aanslagen op metrotreinen en een dubbeldeks bus, waarbij in elk geval 38 mensen zijn omgekomen en zeker zeventienhonderd gewond, van wie 45 zeer ernstig.

Wie de daders van de aanslagen zijn, is nog onduidelijk. Op een internetsite eiste de tot nog toe onbekende 'Geheime Groep van al-Qaeda's Jihad in Europa' de aanslagen op, maar volgens Arabische terreurexperts is er twijfel aan de authenticiteit daarvan. De aanslagen werden gepleegd bijna op het moment dat in het Schotse Gleneagles, onder voorzitterschap van de Britse premier Tony Blair, de G8-topconferentie van de leiders van de rijkste industrielanden van start ging.

De Londenaren waren in shock door de aanslagen, die de stad in een complete chaos stortten. Honderden bloedende gewonden stroomden de getroffen metrostations uit. Het aantal slachtoffers aan boord van de dubbeldeksbus was twee. Volgens terrorisme-experts had het aantal dodelijke slachtoffers gezien het aantal explosies en de locaties - waar immers zeer veel mensen bijeen waren - veel hoger kunnen uitvallen.

Wereldwijd kwamen er scherpe afwijzingen. Blair noemde het 'uitermate barbaars om aanslagen te plegen op een moment dat we bekijken hoe we de armen in Afrika kunnen helpen'. De aanslagen waren er volgens

Het dak van een dubbeldeks bus werd compleet weggeblazen. Foto Reuters

de Londense politie op gericht zoveel mogelijk slachtoffers te maken. De eerste vond plaats tijdens de spits om 8.51 uur lokale tijd. Een bom ging af in een metrotrein die net honderd meter de tunnel vanaf Liverpool Street Station, in het hart van het financiële centrum, was ingedren. Vijf minuten later ontploften bommen in een ondergrondse in de tunnel tussen de stations Kings Cross en Russell Square. Om 9.17 uur ontplofte een bom in een metrotrein die net station Edgware Road binnenreed. Om 9.46 uur ten slotte was er een explosie op de bovenste verdieping van een dubbeldeks bus bij Tavistock Place. Het complete dak werd van de bus afgetrakt. Het vermoeden bestaat dat die laatste aanslag ook voor een

metrostation bestemd was, maar dat de bom te vroeg is afgegaan in de bagage van één van de aanslagplegers. Dat kan betekenen dat één of meer van de daders onder de slachtoffers is. Het is overigens nog onduidelijk of het om zelfmoordaan-slagen ging, of dat de andere bompakketten van een afstand tot ontploffing zijn gebracht. De politie analyseert nu de beelden die in de metrostations zijn opgenomen door beveiligingscamera's. Volgens de experts hadden de

EXTRA PAGINA:
AANSLAGEN LONDEN: Getuige: 'Ineens was alles zwart'
Commentaar Blair: 'We laten ons niet vernietigen'
Aanslagen testcase Big-Brotherland
BUITENLAND: Afrika de grote verliezer

aanslagen alle kenmerken van een al-Qaeda-actie. „Gelijktijdig ontplofende bommen passen in de klassieke al-Qaeda-methode van het op verschillende plaatsen toeslaan tegen vervoerssystemen of infrastructuur”, zei deskundige Shane Brighton van het Royal United Services Institute. De aanslagen lijken op die in Madrid van 11 maart 2004, toen in forensentreinen in eveneens de morgenspits tien bommen ontploften, die 191 mensen het leven kostten.

Gewonde passagiers worden weggevoerd van de metrostations. Foto EPA

Bron: Leidsch Dagblad, 8 juli 2005

Klopte jouw omschrijving?

Wat is de relatie tussen de cartoon en het nieuwsbericht uit de krant? Noem twee argumenten.

Vrijheid van meningsuiting?

Cartoons zijn geen vrijblijvende onderdelen van een krant. Een tekenaar kan niet zomaar alles tekenen zonder daar commentaar op te krijgen. Je ziet dan ook wel eens ingezonden brieven van mensen die zich boos hebben gemaakt over een bepaalde tekening. Krantenredacties houden daar rekening mee en kunnen bepaalde tekeningen weigeren. Een bekend voorbeeld is een tekening van Jos Collignon begin jaren '80. In zijn tekening stond een brakende koningin Beatrix. De Volkskrant weigerde die tekening destijds. Maar het kan veel erger. Lees maar eens het volgende bericht:

Megawati lacht niet om spotprenten

De Indonesische autoriteiten zien de lol niet van politieke spotprenten. De krant Rakyat Merdeka werd gisteren opnieuw veroordeeld vanwege het plaatsen van zo'n cartoon.

Indonesië

Wilma van der Maten

JAKARTA – Politieke spotprenten zullen in Indonesië vanaf vandaag vast niet meer in de media verschijnen. Voor de tweede keer werd gisteren de krant Rakyat Merdeka (Onafhankelijk Volk) veroordeeld wegens belediging van de overheid.

De rechter gaf de hoofdredacteur een halfjaar voorwaardelijke gevangenisstraf naar aanleiding van vier karikaturen van president Megawati. Op een daarvan staat ze afgebeeld als een president die uit haar mond naar benzine stinkt, op een ander pompt het volk haar vol. Het verhaal achter is dat Megawati toch de bezindeprijzen verhoogde ondanks een belofte dat niet te doen. Op twee andere tekeningen wordt ze vergeleken met een kannibaal en een bloedzuiger. De rechter noemde de spotprenten onethisch.

Hoofdredacteur Supratman was na de uitspraak in tranen. Hij kon bijna niet uit zijn woorden komen. „Wat heb ik fout ge-

Het volk pompt de president vol met Solar-benzine

daan?" In september verloor de krant al een zaak tegen parlementsvoorzitter Akbar Tandjung. De krant had Akbar getekend met de neus van Pinokkio. Tandjung, die ook de voorzitter is van Soeharto's voormalige Golkarpartij, werd eerder door een rechter tot drie jaar celstraf veroordeeld wegens verduistering van staatsgelden. De miljoenen achterovergedrukte roepia's gebruikte hij voor de verkiezingscampagne van zijn partij. In afwachting van het hoger beroep loopt de parlementsvoorzitter nog steeds vrij rond en oefent hij al zijn taken uit. Vijf maanden onvoorwaardelijk gaf de rechter de hoofdredacteur voor de politieke spotprent van Akbar Tandjung.

Advocaat Adnan Buyung Nasu-

tion noemt het treurig dat de rechter de krant opnieuw heeft veroordeeld. De uitspraak is volgens hem in strijd met de grondwet, waarin staat dat iedere burger recht heeft op vrijheid van meningsuiting in woord en geschrift. „De politieke spotprenten geven het protest van het volk tegen het regeringsbeleid weer. Dat is normaal in een democratie en moet juist gewaardeerd worden”, meent de advocaat.

„Het verschil met Nederland is dat jullie door het democratiseringsproces weten wat een belediging of wat kritiek of een commentaar is. Wij zitten nog aan het begin van dat proces. Onze politici zien dat verschil niet en beschouwen dit soort politieke

tekeningen als een persoonlijke belediging”.

De hoofdredacteur is veroordeeld op basis van het wetboek van strafrecht, dat nog dateert uit de koloniale periode. Daarin staat dat de president niet beledigd mag worden. Volgens Nasution is deze wet hopeloos verouderd. „Indonesiërs die kritiek leveren op de regering worden te gemakkelijk vervolgd, zoals dat onder de Nederlanders ook gebeurde”.

Het wetboek van strafrecht voor Nederlands-Indië is inmiddels herschreven. Maar in het nieuwe wetsvoorstel wordt de pers nog strakker aan banden gelegd. De Indonesische Vereniging voor Journalisten pleit daarom voor bescherming van de beroepsgroep. Maar daarvoor is geen meerderheid in het parlement. Netzomin als voor het voorstel om journalisten uit het wetboek voor strafrecht te halen en via civiele procedures te vervolgen. Hoofdredacteur Supratman zou dan wegens smaad terechtstaan en niet vanwege een criminele daad.

De uitspraak is volgens Nasution ook een waarschuwing van president Megawati aan de pers. De president vindt dat journalisten „alles maar mogen schrijven en zeggen”. Haar voorganger Soeharto regeerde als een Javaanse vorst die geen kritiek dulde. „Journalisten worden weer gemuilkorfd, net zoals onder het Soeharto-regime”, zegt een sombere Nasution.

Opdracht

Vind jij dat een tekenaar alles moet kunnen tekenen?

.....

Kun je grenzen aangeven van wat wel mag en niet mag?

.....

.....

.....

Wat biedt Nieuws in de klas nog meer:

- De gratis krantenservice: twee weken gratis dagbladen voor in de klas
- Het leerlingenabonnement: twee weken gratis dagbladen bij de leerlingen thuis bezorgd, alleen voor het voortgezet onderwijs
- Opdrachtenbundels en afzonderlijke lesopdrachten over diverse onderwerpen gratis te downloaden via de website
- Nieuws over ontwikkelingen van de nieuwsmedia, met bijbehorende opdrachten
- Maandelijks de gratis Nieuwsquiz uit de Krant, te gebruiken als actualiteitentoets
- Een gratis e-mailnieuwsbrief met updates over nieuwe lesmaterialen en activiteiten van Nieuws in de klas

Zie ook www.nieuwsindeklas.nl